

Viatge a l'altre costat del mirall.

Observacions a partir de l'exposició d'Aldo Urbano
Imitar el movimiento de un espejismo
a la Galeria Fidel Balaguer
Barcelona, març-abril 2016.

Caterina Almirall
març 2016

Il·lustració d'una sirena mirant-se al mirall, de l'edició de 1967 del *Libro de los Seres Imaginarios* de J.L. Borges.

Els animals dels miralls són aquells que viuen a l'altre costat del mirall. Apareixen descrits a la compilació d'éssers fantàstics que va elaborar Borges. En el capítol "Animals dels miralls" l'escriptor parla d'una època en que el món d'aquest costat del mirall i el de l'altre costat no estaven separats, aleshores els habitants d'ambdós costats podien circular lliurement. Fins que una nit els habitants dels miralls van encetar una batalla contra els habitants de la terra. No sabem perquè, però sabem que finalment van vèncer els habitants de la terra. Aleshores els animals especulars van ser condemnats a restar a la seva banda del mirall. Privats de formes i colors propis es limitaren des d'aquell moment a repetir els gestos dels habitants de la terra, dels quals en serien a partir d'ara el reflex. Al final del relat Borges ens avisa que potser un dia aquests éssers despertaran de la seva letargia amb conseqüències inimaginables. *Percibiremos una línea muy tenue y el color de esta línea será un color no parecido a ningún otro.* Aldo Urbano ens fa entrar a l'exposició de la Galeria Fidel Balaguer de la mà d'aquests éssers especulars que es desperten i que desperten un món nou.

En la breu recerca sobre la qüestió del color -d'aquest i de l'altre cantó del mirall- que he fet arrel d'aquesta exposició he recuperat un text que va escriure Wittgenstein al final de la seva vida: 'Observacions sobre els colors'. Entre aquestes observacions el filòsof comenta el fenomen del color en un sentit oposat al del relat dels éssers especulars:

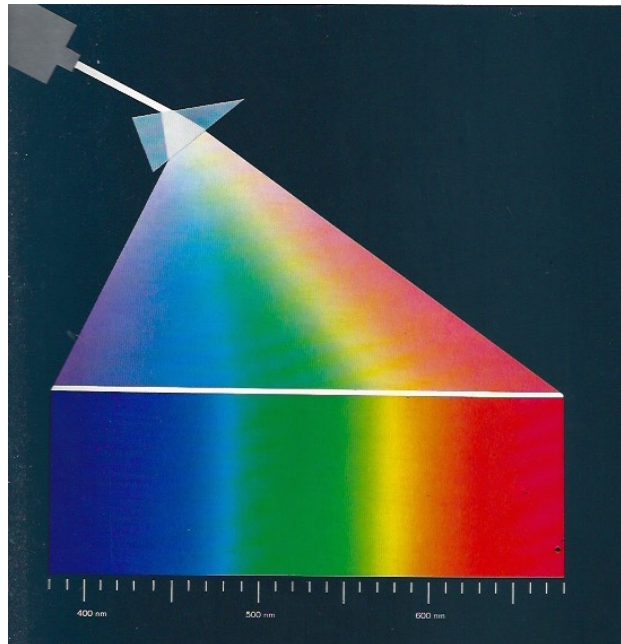
'Los colores' no son cosas que tengan propiedades definidas, de modo que uno pueda sin más buscar o imaginar colores que todavía no se conocen o imaginar a alguien que conoce otros colores que los que conocemos. Es perfectamente posible que, bajo ciertas circunstancias, digamos que cierta gente reconoce colores que nosotros no conocemos, pero no estamos obligados a decir esto. Porque no hay ninguna indicación respecto a lo que deberíamos considerar como analogías adecuadas para nuestros colores para poder decirlo.

Wittgenstein construeix les observacions com una enumeració de petites notes molt variades sobre els colors, dividides en tres parts de 88, 20 i 350 observacions cadascuna. Algunes de les quals es repeteixen en les diferents parts. Aquesta és la número 127 i no es repeteix. Sembla que es contradiu amb la possibilitat de l'existència "d'un color tènue que no s'assembla a cap que haguem vist mai abans", però potser convé donar-li la volta a tots dos arguments el que ens portaria a pensar que: pot ser ja l'havíem vist aquest color, però no teníem un nom per donar-li; potser no l'havíem vist mai com un "color" sinó com una altra propietat (una emoció, una temperatura...); potser l'accés al món especular ens permet realment comprendre noves propietats i per tant nous colors que abans no compreníem.

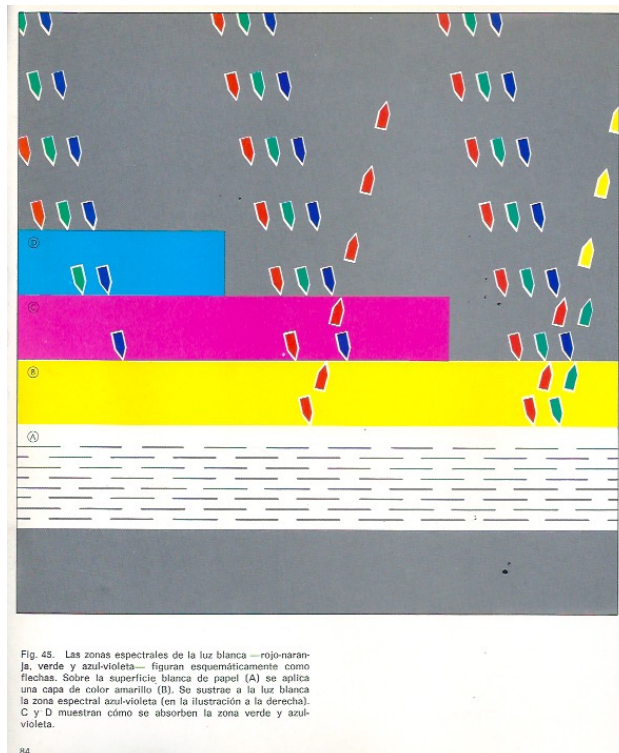
Hem après a entendre la percepció dels colors per mitjà de les teories científiques -més que no pas amb les idees d'escriptors i filòsofs-, teories com la de Newton i la de Küppers són les que s'estudien encara avui a les escoles. Aquests científics expliquen com en funció de les propietats de la matèria i també de la llum, i segons la constitució del nostre ull, on unes cèl·lules fotosensibles envien estímuls a una certa zona del cervell que les interpreta d'una determinada manera, acabem denominant aquests estímuls nerviosos "colors". Però els estímuls de color, no són color. La construcció d'un llenguatge al voltant dels conceptes de color és el resultat de la percepció de l'*aparença* del color. El color, per tant, no és intrínsec a la matèria, sinó que és el resultat de tota una sèrie de processos en les que intervé la llum portadora de rajos reflectants, que filtrats per la matèria, arriben a l'interpret, que és el cervell. Tot i així, de les 10.000 tonalitats de color que un ésser humà és capaç de percebre, una minoria els podem "explicar" ja que cap llengua té nom per a totes elles.

Si després del despertar dels éssers especulars poguéssim entaular una conversa amb ells, seure davant d'un paisatge i comentar-ne les propietats cromàtiques, de quins colors parlaríem? Dels seus o dels nostres? Serien realment diferents els colors? Veuríem els mateixos colors? I els noms que els donéssim? Potser la conversa amb els éssers dels miralls seria una mica com el que passa en els quadres de l'Aldo: els colors es barallen, criden per a fer-se sentir, s'agiten per ocupar més espai, i creen un gran escàndol.

Ens explica Viveiros de Castro que relatava Lévi Stauss a *Tristes Trópicos* que a l'arribada a Amèrica dels europeus, aquests intentaven esbrinar si les persones que habitaven aquelles terres tenien ànima o no, a la vegada que els indígenes intentaven esbrinar si els nouvinguts eren persones o no, per a això observaven els cadàvers per veure si es podrien. Tots dos dubtaven de la naturalesa -i a la vegada de la cultura- de l'altre, i establien diferents procediments per a entendre, desvelant en aquest procés molt més de la pròpia cultura que no pas entenent realment el que feia l'altre. Sabent això em pregunto, què faríem els viatgers que anéssim a l'altra banda dels miralls? Hauríem de mirar dins dels ulls dels habitants d'aquest lloc fantàstic per veure si són com els nostres o si són diferents? Els hi hauríem de preguntar el nom dels colors de les coses d'aquell món? Potser podríem pensar a dur mostres de color d'aquest cantó del mirall i veure si a l'altre costat *són* iguals o no. M'imagino aleshores el conflicte que sorgiria per diferenciar entre la forma i el color de les mostres. Senyalaríem una poma i diríem "vermell", i ells dirien "poma" (ho dirien en la seva llengua), i nosaltres pensaríem que "poma" vol dir "vermell". Hauríem d'anar preparats per a això, i portar també una poma verda, aleshores en assenyalar-la veuríem si ells tornen a dir "poma" o en canvi diuen una altra cosa. Si ja és prou complicat entre els habitants d'aquest costat definir què és el color, imagineu si ho haguéssim de fer amb els de l'altre costat. *¿Se me puede enseñar que yo veo un árbol? ¿Y qué es un 'árbol'? ¿Y qué es 'ver'?* Es pregunta Wittgenstein a l'observació número 165.

Descomposició d'un raig de llum en els components cromàtics que el conformen a través d'un prisma. Del llibre de Küppers sobre el color.

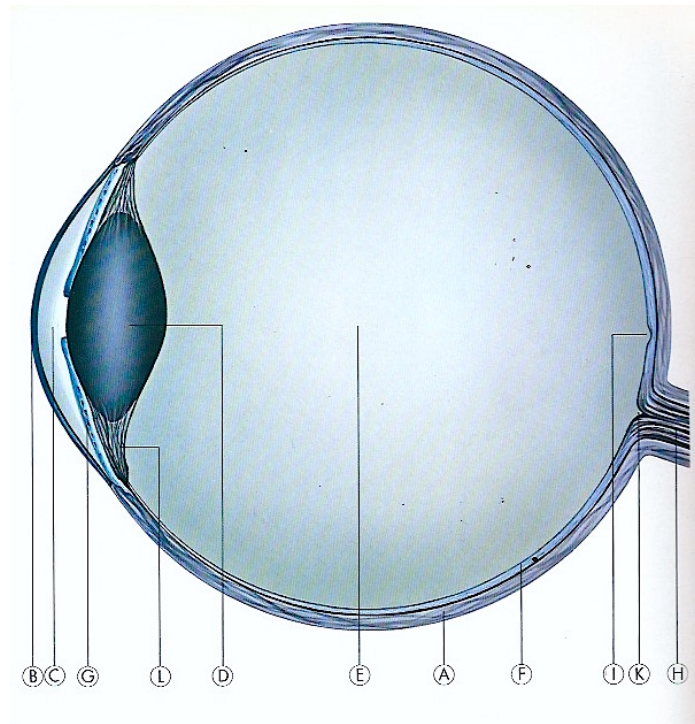

Il·lustració del llibre de Küppers sobre el color, que mostra les *zones espectrales de llum blanca* -dibuixades esquemàticament en forma de petites fletxes- reflectant-se o sent absorbides sobre una superfície blanca de paper, coberta per parts de pigment groc, magenta i blau.

El nostre aparell perceptiu és una mica lent, i a més a més el mecanisme està configurat de tal manera que ens "enganya", exagera uns o altres colors depenent de la superfície, l'extensió, la relació, la il·luminació... Als estudiants d'art els expliquen a classe de pintura "la teoria dels colors": els colors complementaris, les mesclades additives, les sostractives, colors pigment i colors llum etc. per que l'alumne aprengui a treballar a partir d'aquests (de)efectes del nostre ull-cervell i poder controlar-los sobre la tela. Però sempre hi ha un moment de descontrol. L'ull humà fa que no vegis un color igual el primer instant que uns instants més tard, o bé que mentre mires fixament un cercle vermell aparegui poc a poc una aurèola verda al seu voltant, i que si després mous els ulls cap a una superfície blanca hi vegis un cercle verd que abans no era allà sinó que és dins de l'ull i del cervell. És comprensible doncs que la teoria científica del color revolucionés la pintura en el moment que va ser descrita. Igualment el descobriment de la fotografia també va revolucionar la pintura. I la producció i reproducció d'imatges, tant en pintura com en la fotografia, revolucionen constantment el nostre "imaginari". Si la nostra capacitat de designar colors pogués revolucionar-se en entrar en contacte amb la capacitat de designar colors dels habitants d'un altre lloc fins ara desconegut, es revolucionaria el nostre univers visual perquè veuríem coses que fins ara no veiem.

Potser si ens féssim amics dels habitants dels miralls i anéssim a visitar-los a casa seva passant, per exemple, per la porta del mirall del lavabo, tindríem una sensació similar a la que tenim quan travessem l'entrada a la galeria Fidel Balaguer. A prop de la porta les restes de la batalla, indicis de que un univers paral·lel que vam abandonar fa molt de temps és a la vora. Puntetes de llança, estelles, fragments de colors que ens són familiars però que es confonen amb l'entorn, no en percebem la forma, s'esvaeixen. Senyalen cap a llocs que no podem ni tan sols albirar. En arribar a les portes de la ciutat no sabem si estem entrant o sortint, tal és el nostre desconcert sobre les dimensions d'aquest terreny que trepitgem ara, i que no sabem del cert si aquesta és la primera vegada que hi venim o ja hi havíem estat abans. Sembla pacífic, no sembla que hi hagi rancor per part dels habitants d'aquesta ciutat per el càstig que els hi vam imposar fa tant de temps, viuen immersos en una psicodèlia silenciosa i estrident.

El més probable és que després de la conversa "realment" no veiéssim colors nous, perquè no podem veure més enllà de l'espectre cromàtic que podem veure, però veuríem tots aquells colors que percebem però que no podem nombrar, i fins i tot els podríem nombrar.

Sección transversal de un ojo, ilustración del libro de Küppers sobre el color.

Los colores han sido desde los griegos los primeros esquemas de la materia, sutilísimos; están entre materia y forma, más bien, como una evanescencia que sustrae la pesantez de aquella y que es algo más rotundo que el vacío de ésta.

La fascinació humana pel color pot arribar fins a extrems increïbles. Artistes i científics s'han aliat històricament en l'intent de controlar aquesta qüestió entre matèria i propietats de la matèria. Fa uns dies llegíem la notícia d'un cobdiciós artista que ha obtingut el dret exclusiu en l'ús d'un determinat color. Anish Kapoor ha comprat els drets d'un material que es diu Vantablack i que és d'entre tots "el negre més negre". Va ser creat el 2014 fruit d'investigacions amb fins científics i militars, i segons diuen absorbeix el 99'96% de la llum. Si els forats negres existeixen aquest color és el forat negre dels colors. Els pintors impressionistes, en canvi, que en les seves teories recullen precisament l'aleshores innovadora teoria científica del color, no consideraven el negre un color. Sens dubte aquesta qüestió del Vantablack va més enllà, i Kapoor en tant que escultor té una relació diferent amb el material. Però Kapoor no és el primer a voler fer-se amo d'un color, té precedents com el conegut cas de l'*International Blue Klein*. Però potser realment aquests colors que sembla que han estat creats de nou venien de l'altre costat del mirall? La propera vegada que us poseu davant del mirall del vostre lavabo mireu bé, de quin color són els vostres ulls? Són realment els vostres ulls els que us miren?

FONTS:

- Küppers, H. (1973). *Color: origen, metodología, sistematización, aplicación*. Caracas: Editorial Lectura.
- Borges, J. L. (1978). *El Libro de los Seres Imaginarios*. 1ª edició Barcelona: Club Bruguera, 1980.
- Wittgenstein, L. (1977). *Observaciones sobre los colores*. 1ª edició Barcelona: Paidós, 1994.
- Moreno Rivero, T. (1996). *El color, historia teoría y aplicaciones*. Barcelona: Ariel.
- Reguera, I. *Introducción*. En: (1994) *Observaciones sobre los colores*. Wittgenstein, L. (1977). *Observaciones sobre los colores*. 1ª edició. Barcelona: Paidós, 1994
- Voon, C. (2016) *Anish Kapoor Gets Exclusive Rights to the World's Darkest Material [UPDATED]*, Hyperallergenic, [en línia <http://hyperallergic.com/279243/anish-kapoor-gets-exclusive-rights-to-the-worlds-darkest-pigment/>] Última consulta: 21 de Març de 2016.
- Viveiros de Castro, E. (2010). *Metafísicas Caníbales. Líneas de antropología postestructural*. Buenos Aires/Madrid: Katz editores.